

LA VULGARITAT
I ALTRES TRIBULACIONS
DELS NOSTRES DIES
(6 APROXIMACIONS AL PRESENT)

Enric Balaguer

grans
g r a n s
G R A N S
i d e e s
I D E E S
I D E E S

Els textos que aplega aquest llibre són indagacions, reflexions i comentaris sobre noves realitats en la vida dels nostres dies. De l'extensió de la banalitat i la vulgaritat —en tots els àmbits socials— a la forma d'establir les relacions humanes i de parella; i des de l'acció consumista a través dels nous temples, Grans Superfícies Comercials [GSC], fins a l'evangeli dels llibres d'autoajuda. Identitat i globalització, i el temps i formes de viure'l, en l'actualitat. Tots són fils de la mateixa madeixa. Són vasos comunicants —i comunicats— que ens porten d'un costat a un altre, acarant-nos amb algun aspecte novedós i significatiu. Per això, els sis assajos que formen aquest llibre han anat fent-se al llarg del temps d'una manera discreta —quasi subterrània— i confluent. De fet, parteixen d'un propòsit implícit: donar compte d'alguns aspectes del món actual.

ISBN 978-84-7502-853-8

EDICIONS 3i4

g r a n s
g r a n s
G R A N S
i d e e s
I D E E S
I D E E S

L'INDIVIDU, LA PARELLA I ALTRES
AVATARS (A TRAVÉS D'ALGUNS
RECULLS DE CONTES ACTUALS)

EL CONTE: UN INDICADOR DELS CANVIS SOCIALS

La narrativa curta compta al seu favor amb la brevetat i amb la rapidesa per a fer un dibuix puntual dels components de la realitat. Dic això pensant tant pel que fa a l'entitat psicològica com a la sociològica dels personatges, així com la capacitat de representar esborranys de tota mena de situacions. El conte té els seus avantatges amb relació a la novel·la: si s'ho proposa, ens dibuixa amb més facilitat –per la flexibilitat, diversitat i capacitat de reflex– un croquis de certs aspectes de la societat. És allò que la crítica marxista denomina tipicitat. En aquest cas concret, ens hem proposat indagar la vida de l'individu i la parella a través d'un grapat de reculls, tots ells publicats amb posterioritat al

2000, de la mà d'escriptors com Jordi Puntí (*Animals tristos*, 2002), Vidal Vidal (*Com és que el cel no cau?*, 2004), Rafa Gomar (*Batecs*, 2004, *Exercicis respiratoris*, 2005), Empar Moliner (*T'estimo si he begut*, 2004), Quim Monzó¹ (*El millor dels mons*, 2002, *Mil cretins*, 2007), Sergi Pàmies (*L'últim llibre de Sergi Pàmies*, 2003 i *Si menges una llimona sense fer ganyotes*, 2007).

A remolc de l'economia globalitzada, la puixança dels mitjans audiovisuals, la planetització de gustos i tendències vivim unes transformacions substancials en bona part dels àmbits de la vida i que afecten plenament la nostra quotidianitat. «De tots els canvis que ocorren en el món –afirma el sociòleg Anthony Giddens en *Un mundo desbocado*– cap no supera en importància els que tenen lloc en la nostra vida privada –en la sexualitat, les relacions de matrimoni i la família».

En efecte, en aquest àmbit de la vida privada, assistim a un terratrèmol. Els temps recents han accentuat una tendència social cap a l'individualisme –o l'hiperindividualisme com emfasitza Gilles Lipovetsky. L'alliberament de la dona i el moviment feminista, la revolució sexual, els moviments gai i lèsbic han afavorit uns canvis en les regles socials que pauten l'organització

¹ Una aproximació als relats de Quim Monzó, des d'una perspectiva prou semblant, l'he realitzada en l'article «Quim Monzó i la societat postmoderna. *El perquè de tot plegat*: un comentari de text», *Caplletra*, 22 (Primavera, 1997), p.81-90.

familiar, les relacions de parella i les relacions al si de la comunitat. Si bé parlem de «família» i de «parella», cal no oblidar que són termes que –estadísticament, sociològicament– s’han omplert d’un contingut diferent del de moments anteriors. Per això, per al sociòleg Ulrich Beck es tracta d’institucions *zombis*. És a dir, es manté la carcassa de la institució, bé que amb un contingut diferent. El fet cert és que ara tenim un nou paisatge: hi ha famílies monoparentals: una dona, o un home, amb fills; hi ha parelles amb fills de parelles anteriors sense compartir casa; hi ha el que Zigmunt Bauman, a *Amor líquido*, anomena *connexions* i *xarxes*, termes que emprà per substituir: *relacions* i *parelles* respectivament. En bona mesura, són relacions sense cap mena de compromís, sorgides majoritàriament a través d’Internet, i que tant poden anar avant com acabar-se en un termini curt de temps. A l’Estat espanyol, i en un bon grapat d’estats el nombre dels quals va incrementant-se, la llei permet el matrimoni entre persones d’un mateix sexe. No deixa de ser un canvi radical (d’aquells que afecten les arrels) que transformarà, o bé ha transformat ja, el mapa social.

UN NARCÍS APOREGAT

És innegable –com ho afirmen diversos observadors fins a quasi convertir-ho en un tòpic– que la imatge

que millor reflecteix l'individu dels nostres dies és la del mite de Narcís. Gilles Lipovetsky ha estat un dels qui ha fet l'anàlisi d'una manera més conspícua en el capítol: «Narcís o l'essència del buit» del llibre *La era del vacio*. Ben mirat, aquest Narcís no deixa de ser un *Neonarcís*, on el «jo s'ha convertit en un conjunt imprecís», pel que fa als components identitaris; regit per l'escassa voluntat o una certa indiferència; obsés per la realització personal; amb la por de caure en malalties i sofrir altres embats. Fet i fet, com observa Lipovetsky, aquest neonarcís viu un intimisme tirànic i incivil, amb una atenció –potser obsessió– per l'auscultació d'ell mateix que l'encara a un buit interior.

No podem sostrauré'ns del fet que les transformacions postmodernes, havent erosionat els megarelatats –en termes de Lyotard– els ideals col·lectius, els discursos utòpics, han deixat pas a l'individu que atrau tota l'atenció cap a ell, cap a la seua figura.

Repassant els personatges que poblen els reculls que hem esmentat, un es troba amb éssers amb propensió a autoescoltar-se, que escenifiquen i posen en relleu els avatars minúsculs de la vida interior on afloren les pors, els canvis emotius, els estats anímics amb tota mena d'amplificacions, el desconcert; en les seues vides no tenen massa cabuda allò social ni allò polític, i no mostren cap interès pel que és públic. Viuen, molt sovint, en un estat d'ansietat, perquè els personatges estan sacsejats per les envestides d'un temps agitat, com

ara li ocorre al protagonista d'«Una altra nit» a *Mil cretins* de Quim Monzó, afectat d'insomni:

Com que ha vist en moltes pel·lícules que els personatges van al llit amb un llibre, lligen una estona i s'adormen, el protagonista també ho vol fer. Tanmateix no li resulta: en posar-se a llegir, li vénen al cap les possibilitats de continuar la trama i es dessonilla. Canvia de lectures, buscant històries més lleugeres i avorrides, però li passa el mateix. Passa, després, a llegir revistes roses però, ca!, igual. En descobrir que la dona es desperta busca el seu cos i fan l'amor, i això sí que li fa ganes de dormir. En cloure els ulls sent el retret de la seua dona: «ja t'adorms?».

«Com és que el cel no cau?» —es demana el personatge d'*El cel en flames* de Vidal Vidal—, una pregunta que es formula de tant en tant, «quan se sent especialment pessimista, damnificat per una vida monòtona, sense afecte ni al·licients, la comprensió essencial de la qual s'escapa». Certament, seguir la vida dels habitants de la major part dels reculls actuals suposa accedir a unes vides marcades per l'ansietat i la tristesa, éssers amb autoestima lesionada i, en conseqüència, desmotivats. La vida en parella apareix monòtona i insuportable i produeix, en braços del tedi, un desig sexual frenètic. Per a Lipovetsky, segons descriu a *La sociedad de la decepción*, el tret més característic dels sentiments dels individus de la nostra societat és la decepció, perquè:

en prometre la felicitat a tots i anunciar plaers en cada racó, la vida quotidiana esdevé una prova dura. Més encara quan la «qualitat de vida» en tots els àmbits (parella, sexualitat, alimentació, hàbitat, entorn, oci, etc.) és avui el nou horitzó d'espera dels individus. Com fugir de l'escalada de la decepció en el moment del «zero defectes» generalitzat? Com més augmenten les exigències de major benestar i una vida millor, més s'unflen les artèries de la decepció. (...)heu-nos ací ara en les cultures de l'ansietat, la frustració i el desengany.

En la major part dels relats que hem esmentat a l'inici les parelles són precàries i inestables, sempre estan fent-se i desfent-se i donant pas a individus que viuen en soledat. Alguns viuen el desamor com una fase glacial i depressiva, siga Leif (*Animals tristos*), bé siga el protagonista del darrer relat de Sergi Pàmies, que aspira a conjurar la mala sort menjant una llimona. La frase donarà títol al recull: «Si menges una llimona sense fer ganyotes...». Es tracta d'un personatge que viu amb desorientació, i un profund malestar, la ruptura de parella. No menys significatiu és el primer relat del recull, «L'altra vida», on un home casat i amb dos fills aconsegueix, en morir, fer-los feliços a tots. Es tracta d'una amarga ironia.

Molts personatges es debaten entre sessions de psicòlegs, les fantasies sentimentals i les escomeses lúbriques. Una mena de –passeu-me el mot– *joisme* puixant dona com a resultat uns subjectes problematitzats per cul-

pa, en el fons, de tanta preocupació pel jo, de tanta atenció al món propi. En molts moments, els personatges semblen il·lustrar els termes amb què Freud definia el caràcter infantil: primitivisme, sensacions oceàniques, autoestima infinita i atenció egòlatra. Una concentració obsessiva en el propi jo fa engrandir—desproporcionar-se— les emocions així com sentir un gran neguit. Per un costat, molts dels personatges semblen tenir una vida amb satisfaccions immediates i, després, passen a l'entotsolament, la soledat, les visites al psicòleg i la necessitat de teràpies del tipus que siguin. Perquè els canvis, generalment, afecten amb profunditat l'esfera emocional i deixen un subjecte que navega a la deriva. L'erosió de les normes socials i dels lligams col·lectius donen com a resultat un individu psicològicament desorientat, que ha de reinventar-se constantment. Començar de zero és, sovint, la decisió que han de prendre els personatges en la vida de parella.

En aquest món sembla que la innocència, tot i que bona part dels personatges la busquen, no és gens fàcil de trobar. En el relat «Bungalow onze» de Jordi Pun-tí, en *Animals tristos*, una parella, per celebrar l'estada bucòlica en un paratge prodigiós, un bungalou al redòs d'un estany, hi tornen deu anys després. Però s'hi troben —a poc a poc van adonant-se'n— que s'ha convertit en un prostíbul. El narrador, en aquest relat, per tal d'aproximar-se al cor del que senten els personat-

ges, deixa caure aquesta frase: «el que va passar és que tots dos van experimentar una inefable sensació de ser boicotejats, com si algú els estigués vedant la felicitat». En el dibuix que ofereix Jordi Puntí, els individus viuen la truculència dels avatars emotius i senten, amb fúria, una gran buidor vital. El sexe sembla l'únic bàlsam, per bé que apareix en la vida dels personatges com un huracà indomable. A Eric, el protagonista del relat, li resta gravada a la memòria «la mirada felina i tèrbola d'una de les prostitutes amb qui s'havia creuat als bungalows».

En «Oh, oh, verd avet» de Sergi Pàmies, inclòs a *Si manges una llimona...* per un altre costat, hi trobem un món on sota la innocència complaent de la celebració de Nadal en un col·legi, un dels pares reconeix en un altre —molt centrat en atencions cap a la seua filla— *el camell* que li subministrava droga. Des que té la xiqueta, l'individu ha canviat l'addicció de la droga per la de la filla. Quan apareix un marc innocent, com ocorre en aquest relat, cal sospitar un fons de truculència. L'amor és una mena d'oasi que es deixa conèixer de tant en tant. A pesar de la seua incertesa, de la seua caducitat, constitueix el motor de la vida. Quan hi apareix, encara que siga efímer, potencia totes les forces de manera magnètica i es converteix en un baló d'oxigen. Així ho viu el protagonista de «Les roques del Montsec» a *Com és que el cel no cau?* de Vidal Vidal, en separar-se de la dona, durant un mes de vacances

a l'estiu, i trobar un nou amor. Una vida tediosa i buida rep, de nou, una energia dinamitzadora. L'amor, l'enamorament, apareix com una treva —quasi l'única— que tenen els personatges al sofriment, l'ansietat i la manca d'al·licients vitals. Encara que l'amor té caducitat, sovint la continuïtat matrimonial, per bé que tediosa, és una situació que cal sospesar. No és un camí, en tot cas, còmode, com diu aquest personatge en el un relat de Vidal Vidal:

No era tan fàcil. Hi havia qüestions de caràcter pràctic. Hi havia la mandra. Hi havia, sobretot, la por. La por a la soledat, malgrat tot. Sovint més temuda que la por a la pitjor companyia imaginable. I hi havia, naturalment, el petit Toni. Aquest octubre passat havia fet set anys, els mateixos que durava el seu purgatori matrimonial.

(«El final de la innocència»)

Antoni, el protagonista d'«Un amor perdurable», del recull *Batecs* de Rafa Gomar, es replanteja després de descobrir el suïcidi de qui havia estat parella seu, Ferran, si la seua vida seguirà amb el consum desenfrenat de sexe o prendrà un altre rumb. Antoni es veu com un ésser fràgil que no desitja: «tornar a tremolar davant la vida com si [fos] roba estesa al ras». La imatge té una gran força icònica. I possiblement la corresponent representativitat sociològica, perquè el sexe sense transcendència, és, potser, no sols l'origen, ans el

síntoma de malestar i d'angoixes. Certament, el narcisisme com una conducta encaminada a l'autosatisfacció de manera peremptòria acostuma a produir, quasi inexorablement, un buit interior, una incertesa radical i una consciència aclaparadora de soledat. Una soledat, una incapacitat o dificultat de comunicació, que Pàmies escenificarà de diverses maneres, com ara mitjançant un personatge que s'enviarà cartes amb sobres buits a si mateix, en el relat «Destinataris», sense que —malefici de la comunicació!— li arriben.

La fragilitat del subjecte dels nostres dies s'il·lustra, de manera significativa, a través dels personatges d'*Animals tristos*. En la vida quotidiana, els personatges de Puntí, en un incessant remugar neuròtic, descabdellen un fil interminable de recriminacions, desitjos intensos, desorientacions, culpabilitats... En el seu *strip-tease*, cada gest els encara a la realització del desig (insaciabile, per un altre costat) i a experimentar la buidor corresponent (*postcoitum animo triste*). Ja n'hem vist alguns dels efectes en el capítol anterior. Amb ironia i tendresa, com succeeix a les pel·lícules de Woody Allen, Puntí ens descriu el desconcert d'unes vides on el jo, sense altres maneres de realització tan fàcils com les que ofereix la societat de consum, sucumbeix a l'apoteosi interior, al caos de la intimitat.

Certament, podem interpretar el narcisisme —que sovint és també autisme— com una conseqüència de la manera de viure en la nostra societat. Una anàlisi en

aquest sentit, ben aguda, és la que fa Ferran Sáez en el seu llibre: *Què (ens) passa?* Per donar compte del canvi que vivim, Sáez se serveix de la sintaxi: de la frase amb subjecte i predicat hem passat a desdenyar el predicat. En el moment actual, a parer del filòsof, només hi ha el subjecte. I què pot fer un subjecte, quan no hi ha predicat, tret d'exhibir-se? La puixança dels programes del cor en la televisió seria un exponent d'aquest fenomen. Quan no hi cap missatge per emetre, i la realitat exterior no és objecte de transformació o de canvi, l'únic que un pot fer és convertir-se ell mateix en tema. Vet ací una de les explicacions plausibles del Narcís dels nostres dies.

LA DIFÍCIL REALITZACIÓ

En el primer volum d'*El pelegrí apassionat*, Joan Puig i Ferrerter escriu: «Venturosa o no, tràgica o joiosa, l'existència d'un home només val si es realitza profundament, segons els seus trets propis, originals...». Crec que l'aspiració ha esdevingut, en els nostres dies, ben difícil. El protagonista de «Dos rams de roses» de Quim Monzó, a *El millor dels mons*, treballa en una agència de viatges. La faena se li fa insuportable. Casat amb dos fills i una bona relació amb la seua dona, en la conversa amb el seu cap ixen frase com aquestes:

La mandra, l'avorriment, són un llast que conec prou bé. I la rutina... Ah, la rutina! La rutina cansa, la rutina mata l'espontaneïtat, esbrava les bombolles de la vida i les converteix en desídia. Jo mateix, moltes vegades, miro per aquesta finestra.

De fet, els relats de Monzó (l'autor distingeix entre relat i conte: el primer pot acabar-se en qualsevol moment) apunten cap al desig de comptar amb un altre món, tal com ho enuncia el títol: «El millor dels mons». El «millor» no sabem quin és, però com que és l'únic que coneixem, en tot cas, és sobre el qual cal operar. A «Tot rentant plats», no obstant això, hom descriu mons paral·lels. El protagonista, mentre renta els plats, fantasieja de manera continuada. La realitat no és fàcil d'acceptar, com ara succeeix en el relat «El meu germà» del mateix recull, en què davant de la mort d'un dels fills, la família prefereix ignorar-ho i actua com si fos viu. La realitat quotidiana és plena de moments de tedi, d'avorriment; en alguns casos sembla que és la faena el que porta l'avorriment, encara que també la família, l'oci... en una cadena interminable de buidor vital, d'inanició anímica.

A «L'àliga cega», un relat de *Com és que el cel no cau?*, Vidal Vidal en apropa la vida d'un individu que arriba a casa cansat i es deixa caure davant de la televisió. Li fan mal els peus i només trobarà una treva en el seu dolor el dia que tot passejant entra, per casualitat, en

un zoològic d'animals mutilats. La contemplació d'una àguila amb un ull buit i una altra amb cataractes, el reconforta. És l'alleujament que naix de veure que encara es pot estar pitjor. Però serà en el protagonista d'«El cel en flames», del mateix recull, on trobem un retrat precís de la dificultat de realització. El protagonista s'inventa un episodi per arribar a sentir-se un heroi i exhibir-se en la TV. Potser perquè la heroïcitat, en aquest món d'efectes especials i figures mediàtiques, s'ha de semblar a un reclam publicitari.

En la vida de molts personatges la quotidianitat està marcada pel conflicte, per la manca d'al·licients o la depressió. Pàmies, en un dels relats de *Si menges una llimona sense fer ganyotes*, fa que un pare porte d'excursió el fill al «conflicte generacional». El relat, hiperbòdic i expressionista, dona compte d'una realitat punyent que se'ns presenta tan inevitable com exasperant. També la desorientació fa que un personatge, en el relat «Viatge», visite, juntament amb molta més gent, un guru. El protagonista no sols és incrèdul sobre el resultat de l'acció, sinó que es mostra convençut de ser el responsable de la seua situació. Al capdavall, sentir-se malament no deixa de proporcionar-li benestar: «Alhora sento que s'apaga la voluntat de sortir-me'n i que això no per força és dolent» —remuga en el seu interior. L'addicció als estats depressius, en aquest cas, no deixa de ser intensa i paradoxalment complaent.

Un fet palpable és la deshumanització. Ens hi hem acostumat, per exemple, a molts espais de la ciutat de característiques indefinides, amb olor de desinfectant (en el millor dels casos!) i per on la gent circula amb moviments robòtics. L'antropòleg francès Marc Augé, a *Los «no lugares». Espacios del anonimato*, els designa com «no llocs». Poden ser grans superfícies comercials, hotels, estacions de trens, aeroports... Són espais sense identitat, sense història, sense interaccions humanitzants. Poden ubicar-se en una ciutat del Mediterrani o del nord d'Europa, d'una població agrícola o d'una zona industrial sense canviar cap dels seus trets essencials.

L'HOME 'LIGHT'

Vivim un moment amb una gran predilecció per la producció *light*, i alguns estudiosos n'han fet un ús metafòric per a descriure l'individu dels nostres dies. Joan Llidó ha escrit:

Hui tots coneixem que hi ha una Coca-cola *light* sense cafeïna, una cervesa *light* sense alcohol, una mantega *light* sense greix, un sucre *light* sense glucosa, una melmelada *light* sense sucre. La paraula *light* es va posar de moda en els anys 80 als Estats Units en els cercles de *joggings* i als gimnasos on es cultivava el cos (l'home metrosexual) i molt poc els valors de l'esperit.
(«L'home *light* postmodern»)

Doncs bé: hi ha també un home *light*, un home «sense utopies ni compromisos seriosos» que viu amb feblesa els conflictes vitals i té una gran buidor existencial. Es tracta, com es diu en el paràgraf anterior, d'un home de molta façana i de poca profunditat. Bona part dels personatges d'aquests relats l'encarnen.

El protagonista de «L'oceà Pacífic», a *L'últim llibre de Sergi Pàmies*, és una mena d'antiheroi que viu amb solitud els dies de Nadal i, a cap d'any, fa un viatge a París. Una de les seues obsessions rau en el fet de constatar com tots els cantants que li agraden es moren. París –segons el tòpic, és la ciutat de l'amor– però per al protagonista esdevé la ciutat de la solitud, de les quimeres i obsessions. La soledat l'enderiarà a buscar una dona de manera rocambolesca. La ciutat esdevé l'escenari de cadascun dels fracassos del personatge: «París és una ciutat ideal per sentir-se rebutjat sentimentalment...», «l'hivern és una bona estació per fugir de París», «París és una ciutat ideal per masturbar-se». El *leitmotiv* serveix per a contraposar les sensacions depriments de l'individu amb l'escenari radiant que hauria d'inspirar tot el contrari. El personatge sembla nascut en la cadena de muntatge d'una fàbrica d'electrodomèstics, més que no al si d'una família. En la seua peripècia urbana, recorda Mersault, el protagonista de *L'estrany* d'Albert Camus, aquesta mena d'antiheroi que encarna *l'absurdisme*.

D'un altre costat, el missatge que desprèn l'aire de l'època sembla ser una invitació a no destacar. De vegades, el conjunt format per una faena absorbent i insatisfactòria, sumat a una manca de benestar afectiu dóna com a resultat un estat de desassossec lacerant, com expressa aquest personatge de Pàmies de *Si menges una llimona...*:

Em desperto amb unes ganes intenses de plorar, però, com que avui tinc molta feina, decideixo que ja ploraré més tard. Surto cap a l'oficina i arribo just a temps per la primera reunió del dia. Mentre la directora general llegeix un informe sobre l'augment de costos i la retallada de despeses (o viceversa), dibuixo una falç i un martell en un bloc de notes. A l'estómac encara em belluga una bossa de llàgrimes que, tard o d'hora, hauré de rebentar.

(«Escabetx»)

Si bé la faena pot ser una causa de malestar, la pèrdua n'és, sovint, dramàtica. Ho escenifica Rafa Gomar en el relat «Desert», d'*Exercicis respiratoris*, amb un personatge designat com a Z, que ha perdut, fins i tot, l'entitat personal, el nom. Les sensacions de fracàs i frustració es conxorxen de tal manera que li fan perdre la vitalitat, les ganes de viure i de sexe.

Per un altre costat, la nostra societat és plena de competitivitat, cinisme, enganyifes orquestrades per poder sobreviure i reeixir. Tant Pàmies com Moliner, com Mon-

zó, donen compte d'aquesta realitat a través del món literari, que abraça un reguitzell d'enveges i ingrituds considerables. Ben bé és un món caïnita. «La lloança», de Monzó, al recull *Mil cretins*, ens parla precisament de com un autor novell aprofita el comentari favorable d'un escriptor conegut per a fer-se famós. En arribar-hi, l'autor novell prepararà una desqualificació de l'escriptor que ha contribuït a exaltar-lo.

Molt encertada és la correlació que el sociòleg Anthony Giddens estableix entre el declivi de la tradició i els costums i el neguit general de l'individu en la nostra societat. «En altres situacions –escriu Giddens en *Un mundo desbocado*– la percepció del jo se sustentava sobretot en l'estabilitat de les posicions socials dels individus a la comunitat. Quan la tradició es deteriora, i preval l'elecció de l'estil de vida, el jo no hi és immune. La identitat personal ha de ser creada i recreada més activament que abans». Potser aquest esforç és el que aboca l'individu a endinsar-se en la neurosi, a sentir deficis i suplicis, a fatigar-se en excés. Un personatge de *Mil cretins*, el protagonista de «Miro per la finestra», comenta:

...l'únic que ara m'interessa al món és mirar per la finestra i abstraure'm de la resta de l'univers. Durant tota aquesta estona que fa queestic mirant per la finestra, no he pensat en la feina, ni en la família, ni en cap dels problemes que de nit no em deixen dormir. No

he pensat, per exemple, en la vida que duc habitualment, ni en com, per comptes d'assaborir les coses tal com vénen, em passo el dia rumiant com haurien de ser. Faig tot el que puc per corregir el curs de la realitat, i preveure-ho tot perquè, si evito que hi hagi cap ensurt, l'endemà resulti més suportable. Però preveure-ho tot em produeix un desassossec desmesurat, que fa que les coses passin pel davant com una exhalació, sense fruir-ne. No frueixo del petó sinó quan ja és passat; aleshores el recordo de grat. No en frueixo en el moment perquè, més enllà de la tendresa, veig les ombres, les possibilitats terribles que s'amaguen rere cada cosa agradable. Un petó del meu fill per exemple. No frueixo de la suavitat de les seves galtes ni de l'alegria dels seus ulls perquè he de vigilar que no li passi res i advertir-lo de tots els perills...

AMORS MERCURIALS

La identitat, tant la dels individus com la de les col·lectivitats, s'ha articulat fins ara amb unes regles més o menys fixes. Hom hi associava una sèrie de valors: la coherència, la lleialtat, la fidelitat, etc. El món del nostre temps, per contra, ha canviat les regles. Ens movem entre transformacions constants, precarietats de tota mena, necessitats de reciclatges; potser són un paral·lel de les maneres com funciona l'economia. Sebastià Serrano, en *El regal de la comunicació*, fa una compa-

ració entre l'economia i les relacions humanes: «Valors com la lleialtat, la fidelitat, la confiança o l'amistat, que demanen una concepció de la vida i del món a llarg termini, resulten incompatibles amb els requisits que perfilen els actors de la nova economia». I és clar, prossegueix Serrano, es fa difícil mantenir els valors de sempre «en institucions o empreses que estan en contínua activitat de fusió, absorció, desintegració o reorganització».

La vida dels nostres dies ha pres una direcció que sembla aliena a, per exemple, situacions estàtiques. Tenim els ulls imantats per la pantalla del televisor, pel ritme fugaç d'imatges, l'excitació continuada, la diversitat, la irrupció intensa. Constantment fem zàping. Vivim en un món frenètic. I com afecta això les relacions personals? S'hi constata –i no sols perquè ho diguen alguns sociòlegs– un *jo canviant*, fràgil. En els nostres dies, hi ha gent que veu en valors com la coherència més un defecte que no pas una virtut. Zigmunt Bauman, a *Amor líquido*, parla de «l'estratègia de flotació». Segons ell, s'estableix un vincle entre parelles «desertitzat», el vincle es basa en una falta total de compromís. Fet i fet, la responsabilitat és una de les desaparegudes de la festa.

José Antonio Marina, per la seua banda, parla «d'amor mercurial» en tractar d'acostar-se a la realitat de les relacions de parella, perquè com el mercuri és un reguitzell de boles que es fonen i se separen enfollidament. Són

relacions de parella on els protagonistes no busquen adequar-se a cap model extern i el projecte és mantenir-les mentre resulten gratificants. La part essencial de la relació és configurada per la satisfacció sexual. Un sexe mancat de transcendència. Per això, quan la passió minva o desapareix, el final també arriba. Els personatges de Vidal Vidal, de Jordi Puntí o de Quim Monzó ho il·lustren a bastament.

L'escassa propensió al compromís fa també aquestes relacions febles, com ho reflecteix Empar Moliner en els seus relats. La protagonista de «La importància de la higiene bucodental» només diu que estima la seua parella quan ha begut. La por a l'amor, la por al compromís, és un fet palpable. Els sentiments ens fan vulnerables, el sexe es pot practicar com un esport. Fet i fet, els personatges de Moliner són sovint casos de fervent imaginació sexual, com ara la protagonista de «La invenció de l'aspirina»: que té unes fantasies sexuals desbordants que van encadenant-se. Després del viatge per les muntanyes russes del sexe comenta: «Quina buidor pensar que, fins al dia que es mori, qualsevol home del món podrà ser al seu abast», i afig: «¿Per què se li dóna tanta importància, al sexe?».

Potser la resposta ens l'ofereix el sociòleg Ulrich Beck quan escriu, a *El normal caos del amor*. «l'amor es transforma en una fórmula buida que els mateixos amants han d'omplir, tot sabent que el guió de la pel·lícula està compost de fragments de cançons d'amor, de pu-

blicitat comercial, de vídeos pornogràfics, de literatura i de psicoanàlisi». Hi ha un enorme material en circulació que serveix d'estímul, d'excitant i que també opera com un rerefons competitiu.

Només pitjar uns mots, el buscador d'Internet ofereix pàgines i pàgines dedicades a contactes, amb totes les opcions i intensitats. A través d'Internet o del telèfon mòbil, qualsevol relació pot ser qüestió de minuts. Bauman, a *Amor líquido*, anomena aquesta mena de relacions *connexions*, i en lloc de parlar de parentesc o de parella, empra el mot *xarxa*. «En una xarxa, connectar-se i desconnectar-se són eleccions igualment legítimes, gaudeixen del mateix estatus i d'igual importància». Perquè del que es tracta és de posseir la llibertat màxima per a començar una relació i per a acabar-la. Si fem una ullada al cinema actual, trobem un reflex directe d'aquesta realitat en moltes pel·lícules, algunes de ben significatives. Els canvis passionals, els amors fugaços, l'encegament, exempt de sentiments, els trobem, per exemple, en una pel·lícula com *En la ciudad*, de Cesc Gay (2003). Durant tres mesos, la vida d'un grup d'amics és una cruïlla d'històries, producte de relacions breus, sotmeses a una luxúria puixant. El mateix any, 2003, va estrenar la directora irlandesa Elizabeth Gill *La memoria de los peces*. El film gira al voltant d'una sèrie de personatges que viuen les relacions humanes amb unes mutacions constants, amb sentiments efímers, amb emocions fugisseres... Els peixos, presents

en el títol, tenen una memòria de tres minuts: si fa no fa com els personatges, que viuen canvis galopants en poc temps. El desconcert, el desequilibri, la inseguretat en són el resultat. De vegades, la sensació és que es necessitaria una altra vida per emprendre, després de la primera, un camí amb total decisió, com destaca la pel·lícula de Ferzan Özpetek, *No basta una vida* (2007). En l'esfera sentimental, en poques hores es poden produir canvis bruscs, com els que experimenta la protagonista de «La gran muralla» en *T'estimo si he begut* d'Empar Moliner, per a la qual el contacte durant unes hores amb l'home desitjat –idoltrat, exaltat en la imaginació– són suficients per a deixar-la completament *desenamorada* i arribar a vituperar-lo. Encara que en molts altres casos el cicle és més llarg, no deixa de ser, també, un període limitat (com si tota parella tingués una data de caducitat). A «L'evocació anual de la veu humana» del recull *T'estimo si he begut*, durarà, per exemple, un any, per bé que a partir del tercer mes comencen a aflorar les diferències i a produir-se les baralles. Aquesta situació conflictiva forma la quotidiana existència de Plàcid i el seu nuvi en el relat «La interpretació dels somnis», del mateix recull, on la major part de les parelles sembla que tinguen un temps de convivència fixat per endavant.

El que sembla una constant, doncs, és el canvi veloç: la vida s'ha convertit en una mena d'excursió a un parc temàtic interminable. Potser perquè, com descriu

Zygmunt Bauman, la globalització consisteix en l'abolició dels espais i es viatja amb una rapidesa inusitada i sovint sense cap necessitat de desplaçament físic. El fet cert és que semblen habituats als canvis, a les novetats, a les situacions diferents... A més, en escalada: els d'avui han de ser més intensos que els d'ahir.

En alguns relats de Pàmies o de Gomar trobem exemples d'allò que Bauman ha anomenat «parelles semia-dossades». Es tracta de parelles que no comparteixen ni pis, ni fills, ni propietats. «Carn a la brasa» de Gomar n'és un bon exponent. El relat és la crònica que fa un adolescent de la festa del quaranta-cinquè aniversari de la seua mare separada, que li prepara el seu nuvi. El fill descriu els rituals festius, la gastronomia, la música, les converses... de la celebració a la casa del company sentimental de la mare. Els convidats formen, d'alguna manera, una «família». Una nova família fora de l'encuny tradicional.

El reialme efímer de l'amor, sempre en un estat precari, deixa pas a la puixança sexual, materialitzada en la voracitat incansable de molts personatges, com els de Jordi Puntí, a *Animals tristos*. Un d'ells, Leif, afirma que: «El sexe és el termòmetre que mesura la temperatura de confort d'una relació estable». Un sexe desinhibit, lluny de prohibicions i complexos, es presenta com un territori que explora totes les categories i els dialectes del plaer amb intensitat. Sovint té la força in-

domable –ingovernable– de les instàncies primàries. I es llança, ara sense prejudicis, a la diversitat de la geografia del desig. Mirra, la protagonista de «Bungalow onze» al professor de matemàtiques, amb qui manté un afer puntual, li demana «en plena *cavalcada*, que li digués puta: «digue'm puta, va, ara, follà'm i digue'm puta». Com ha destacat George Steiner, a «Les llençües d'Eros», «el sexe es parla i s'escolta, en veu alta o en silenci, externament o internament, abans, durant i després del coit».

PUNTS DE TENEBRISME

La disbauxa, el gaudi com una exigència, l'hedonisme com a programa *únic*, no sols presenta riscos, pel que fa a l'equilibri psíquic i el benestar físic, sinó que a causa d'ells, més d'hora o més tard, la vida passa factura. Per això, aquest «a divertir-se tothom» ha deixat pas a una realitat diferent. Les noves etapes obrin interrogants, estats incerts. Posem primer un exemple cinematogràfic molt paral·lel a allò que ocorre a l'evolució de l'obra de Quim Monzó. El 2002 s'estrenà *Invasiones bárbaras*, la segona pel·lícula de la trilogia del canadenc Denys Arcand (la primera era *El declive del imperio americano*, 1986). El film del 2002 ens presenta l'evolució de la vida dels personatges, uns intel·lectuals *progres*, que des d'una mena d'*orgia perpètua*, com ocor-

ria a *El declive del imperio...*, s'han d'enfrontar a un estat de malaltia: un d'ells té càncer i es troba a les portes de la mort. No sols és una inflexió important de la vida dels personatges, sinó que s'hi llença una acusació sobre els fills dels *progres*. I de retruc dels fills contra d'ells.

Novament, alguns dels comentaris de Lipovetsky, des d'una talaia més general, van en aquesta direcció: «d'un clima progressista hem passat a una atmosfera d'ansietat —escriu en *La sociedad de la decepción*—, hom tenia la sensació que l'existència s'alleugeriria: ara tot torna a crispar-se i a endurir-se».

D'una manera molt òbvia s'observa en l'obra de Quim Monzó una evolució en aquesta línia. De *La magnitud de la tragèdia* o *El perquè de tot plegat*, on sembla que el plaer és l'únic programa dels protagonistes, ha derivat en els dos darrers reculls: *El millor dels mons* i, sobretot, *Mil cretins*, a presentar-nos uns personatges envellits i assetjats per la malaltia. «Càncer» és la paraula que ronda per les pàgines de *Mil cretins*, de Quim Monzó. Els membres d'una exparella es retroben després de cinc anys de ruptura en el relat «L'amor és etern». Com que a ell li ha arribat el diagnòstic de la malaltia de l'exparella, un bon dia decideix reprendre la relació. Després fins i tot es casaran. A despit del que pensa el personatge, que la psiconarració ens acosta minuciosament: «...penso en el munt de vegades que l'hi havia sentit tancar i recordo com n'és d'horrible la vi-

da en parella». Però si la parella té coses «horribles», un acaba sucumbint-hi irremeiablement, potser perquè esdevé pràctic i còmode com ho ruminen els personatges:

¿Per què hem de viure plegats? Precisament era jo qui sempre deia que no cal viure plegats, que la millor solució per evitar l'avorriment és viure cadascú a casa seva i trobar-nos només quan ens vingui de gust. «Què t'agafa, ara?», em diu. «Potser en aquests anys m'he fet gran», li dic, «potser ens fem grans sense adonar'ns-en, i això també és un motiu per a viure junts». «No», diu la Carolina, però no dono la batalla per perduda i insisteixo tota la nit. De manera que unes quantes hores després cedeix i al cap de pocs dies anem a viure plegats.

Com un contagi de l'excitació publicitària, i la crida al consum, s'estén una idea que impulsa a anar tothora més enllà, fins a arribar a frec de l'impossible. Aquesta lògica porta al seu si gèrmens de destrucció, de desgast en ella mateixa. És tant una qüestió neuronal com psicològica. De tant en tant, un ha d'aturar-se i reconèixer que el viatge més enllà és de tornada. Aquesta necessitat de reconciliació balsàmica la trobem relacionada, entre altres contes, a «Vila-Clara» de Rafa Gomar, on els membres d'una parella separada, arran de la drogoaddicció d'un fill, es reconcilien una nit d'estiu a la vora del mar. Tanquen, així, el cicle posant fi a la culpabilització que els ha dut a separar-se.

En la major part dels relats es respira un desig de pau imperiós, potser perquè el color de l'aire actual és el neguit, la intranquil·litat. Sacsejats per les investides del món dels nostres dies, els personatges busquen, adelerats i ansiosos, una treva dins la tirania del temps.